

Performance the economic-social of the Iranian Women's Organization for the working women of Iran since 1966-1976 AD

Shaukat Afshari*

Mirhadi Hosseini**

Abstract

Mohammad Reza Shah Pahlavi after his coup d'etat on August 28, 1332, after suppressing the left parties, made the labor unions completely dependent on the government, which was controlled by SAVAK. In addition to using SAVAK, he practically neutralized the propaganda of leftist groups by granting welfare privileges to Workers, especially women workers, were suppressed or fired even in case of legal demands. The Iranian Women's Organization, which was formed with the slogan of social and economic awareness of women, was expected to take effective steps in the field of helping working women; But due to dependence on the government, it did not have independence. The current research aims to explain the performance of the Iranian Women's Organization towards working women from 1342 to 1355; Therefore, the main question of the current research is as follows: How can the role and actions of the Iranian Women's Organization be analyzed and evaluated in order to improve the conditions of working women? The argument raised is that the Iranian Women's Organization, despite the initial steps taken to help familiarize working women with their rights and help their well-being, because it was under supervision and control in line with the policies of the Pahlavi government, failed to improve the conditions in practice. They are fruitful.

* Ph.D. Candidate of Post-Islamic Iranian History, Kharazmi University, Tehran, afsharishokat@yahoo.com

** Assistant Professor, Department of History, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran (Corresponding Author), Hosseini@khu.ac.ir

Date received: 17/07/2023, Date of acceptance: 27/05/2024

Keywords: socio-economic, Iranian women's organization, Mohammad Reza Shah, working women, labor union.

Introduction

Statement of the topic: After the coup d'état on August 28, 1332, Mohammad Reza Shah Pahlavi, by regaining his political power, suppressed all political activists and parties. He tried to cut the hands of the left wing from the labor unions as much as possible by implementing some symbolic reforms for the growing class of workers. Instead, the formation of trade unions increased under the supervision and control of SAVAK. The implementation of land reforms increased the number of urban workers. The government started a strict monitoring system by creating organizations and centers under its control. With the formation of the Women's Organization, it was expected that there would be an improvement in the situation of women workers, but with the formation of the Rastakhiz Party, this organization deviated from its initial goals. With the modernization measures of Mohammad Reza Shah's government, the working class, especially working women, grew and developed more than before. The increase of workers resulted in the extensive activity of the security agency (SAVAK) in such a way that their movement to the Ministry of Labor disrupted the organizational work of this institution. In general, from 1942 to 1957, the labor policy of the Pahlavi government was that if the workers stay away from politics and obey the government to take measures to ensure their welfare and implement the welfare and economic provisions of the labor laws.

Following Mohammad Reza Shah's development program and land reforms, the country faced a flood of rural migrants to the cities. Women with 33 percent were part of the fact that after staying in the city for a while, the need for their employment to meet the needs of the family was raised. According to the statistical yearbook of 1350, the amount of literate women in 1345 was only 17.9%, in 1347 only 21.4% and in 1350 about 25%. Illiterate and unskilled women are often employed in jobs such as spinning, weaving, workers. They were producers, packers and labelers, janitors and daily workers and cleaners. Working women faced big problems such as low wages and discrimination, ignoring labor laws by employers. Female workers were often ignored and fired by their employers; Because women workers were cheap productive labor, replacing men who protested and were eventually fired due to low wages. The actions of the women's organization as a woman-centered institution in helping the

marginalized women of the society, especially the working women, are worthy of consideration.

Methods

This article has been collected with a descriptive-analytical approach and the data is documented and based on library sources.

Discussion and conclusion

The purpose of this research is to examine the actions of the women's organization to improve the social status of working women, which despite the important actions that were taken after the formation of Rastakhiz Party, all these actions were marginalized. The women's organization took several important measures to help working women, including the following.

1- Establishing a kindergarten: In the first step, by establishing a kindergarten for working mothers, the women's organization solved the concern of the working mother about taking care of the child and did not receive rials from the working women for taking care of the children.

2- Compilation of the Labor Law Training Booklet: The Iranian Women's Organization also compiled the book "Working Women's Rights" and tried to educate low-educated and illiterate women about their labor rights by teaching the main provisions of the Labor Law. This book was illustrated and could be very helpful in teaching.

3- Literacy: In some centers of the women's organization, literacy classes were held for both working mothers and their children.

4- Skilled manpower training: Women's organization in some cities in educational centers gave women training in building electrical wiring, car repair, masonry, building plumbing. With the formation of Rastakhiz party in 1353, the women's organization suddenly entered the political arena by changing the provisions of this organization. By holding numerous meetings in cities and factories, this organization did more to familiarize women with Rastakhiz Party. The Women's Organization, which recently took minimal measures in the field of the rights of working women and improving their situation and eliminating discrimination; Now he encouraged working women to participate in Resurrection Party and become its members. Afkhami, the Secretary General of the Iranian Women's Organization, has clearly announced that the organization's goals and its involvement in the propaganda of Rastakhiz Party are out of

line. In this way, the only institution that could be useful for the working class of women in the absence of trade unions got involved in the country's macro-politics and ceased to continue its services.

Bibliography

- Abrahamian, Yervand, (1386), Iran between two revolutions from the constitution to the Islamic revolution, translated by Ahmad Golmohammadi, Mohammad Ibrahim Fatahi, Tehran, Ni publication. . [in Persian]
- Afkhami, Gholamreza, (1381), Development in Iran 1357--1320, Memoirs of Manouchehr Gudarzi, Khodadad Farmanfarmaian, Abdul Majid Majidi, Tehran, Gam Nou. . [in Persian]
- Amanat, Abbas, (1400), History of Modern Iran, translated by M. Hafez, Bija, Fararghed publication. . [in Persian]
- Ahmadi Khorasani, Noushin, Parvin Ardalan, (1382), Senator (Mehrangiz Manouchehrian's activity on the background of women's rights struggles in Iran (1342-1357), Tehran: Tehsehan. . [in Persian]
- General Directorate of Manpower Studies and Statistics, (1343), Human Issues Research Collection, Tehran, Ministry of Labor and Social Affairs . [in Persian]
- Elahi, Siros, (2536), a comparative study of the socio-economic status of working women in the cities of Tehran, Qazvin, Kashan, Iran Women's Organization: National University of Iran. . [in Persian]
- Bahramitash, Roksana, Salehi Esfahani, Hadi, (1397), Political economy of women's employment in Iran 1357-58, translated by Mahshid Karimai, Tehran, Shiraz. . [in Persian]
- Come, you offended woman, the dust of centuries of oppression, N.d, the cultural secretariat of the world confederation. . [in Persian]
- Iran Studies Foundation, n.d, State Society and Women's Movement, editor Gholamreza Afkhami. . [in Persian]
- Iran Studies Foundation, Oral History Program, (1982), interview with Mahnaz Afkhami, interviewer Fereshte Nourai, Washington, DC ,September 11.[in Persian]
- Pahlavi, Mohammad Reza Shah, (1345), The White Revolution, Tehran: Bank Melli Printing House. . [in Persian]
- Thornoff, Ellis, Bt. A comment on the employment status of women in Iran, (1351), Ministry of Labor and Social Affairs, sampling of human resources in 1348. [in Persian]
- Habibzadeh, Afshin,(1387), political participation of the working class in Iran, Tehran, Kavir. . [in Persian]
- Memoirs of Majid Abdul Majidi, (1985), by Habib Lajordi, volume 16, tape number 1. . [in Persian]
- Rajaei, Abdul Mahdi, (1396), The Rise of Textile Industry in Isfahan, Isfahan, Isfahan Municipal Cultural and Recreational Organization. . [in Persian]
- Ranjbar, Hamira, (1385), Iranian Women's Organization, Tehran, Institute of Contemporary History Studies of Iran. . [in Persian]

347 Abstract

- zibainejad, Mohammad Reza, (1388), Identity and Gender Roles, Tehran: Presidential Center for Women and Family Affairs. . [in Persian]
- Sanasarian, Elizeh, (1384), Women's rights movement in Iran/insurgency, decline and suppression from 1280 to the 1357 revolution, translated by Noushin Ahmadi Khorasani, Tehran, Akhtaran. . [in Persian]
- Statistical Yearbook 1353, (1354), Program and Budget Organization of Iran Statistics Center, Tehran. . [in Persian]
- Women's Organization, (1351) Women and Election Law, Tehran, Women's Organization. . [in Persian]
- Women's Organization, (2535), report on the activities of the Iranian Women's Organization, the second half of 2534 and the first half of 2535. Tehran.[in Persian]
- Iran Women's Organization (1354), employment of women in decision-making positions in the private and public sectors, Tehran: Keihan Researchers Office. . [in Persian]
- Iranian Women's Organization,N.d, rights of women workers, Bija. . [in Persian]
- Iranian Women's Organization, report on the activities of the Iranian Women's Organization, the second half of 2535 and the first half of 2535. Tehran. . [in Persian]
- Faqih, Bano, (1341), "The slums of the south of the city in the seminar on social issues of Tehran, May 1341, Tehran Faculty of Literature, Publications of the Institute of Social Studies and Research. . [in Persian]
- Foran, Jan, (1390), Fragile Resistance, translated by Ahmad Tedin, Tehran, Rasa. . [in Persian]
- Iran Statistics Center, National Statistical Yearbook 2535, (December 2453), Tehran, Program and Budget Organization. . [in Persian]
- Mohammad Ali, Katouzian, (1391), Political Economy of Iran; From the constitution to the end of the Pahlavi dynasty, Tehran: Center, 18th edition. . [in Persian]
- Kar, Mehrangiz, (1378), Women in the labor market, translated by Parvin Raisi Fard, Tehran, Roshangaran and Women's Studies. . [in Persian]
- Kian, Mehdi, (1386), trade union movement in Iran, Bija. . [in Persian]
- Kian, Mehdi, (1359), scientific study of working and living conditions of textile workers in Iran, translated by G.N. Joya, Tehran: Aburihan. . [in Persian]
- Lajavardi, Habib, (1378), Trade Unions and Autocracy in Iran, translated by Zia Sedki, Tehran: New Publishing. . [in Persian]
- Lilaz, Saeed, (1392), the second wave, authoritarian modernization in Iran, the history of the third to fifth construction program, Tehran, Nilufar. . [in Persian]
- Mateen, Afshin, (1399), East and West, the intellectual history of Iranian modernity, translated by Hasan Pushharaki, Tehran, Shiraz. . [in Persian]
- Moghadam, Valentin, (1400), industrial development, culture and policies of the working class; A case study of industrial workers in Tabriz during the Iranian Revolution, translated by Ata Rashidiani, Journal of Political Economy Criticism. . [in Persian]

Nomani, Farhad, (1357), The Working Class of Iran, Tehran, Hamgam. . [in Persian]

Halliday, Fard, (1385), Dictatorship and Development of Capitalism in Iran, translated by Fazullah Nikayin, Tehran, Amir Kabir. . [in Persian]

Harris, Kwan, (1398), Social Revolution; Politics and welfare state in Iran, translated by Mohammad Reza Fadaei, Tehran: Shiraz, second edition. . [in Persian]

Magazines

Weekly bulletin of women's organization, 1351. N0. 267.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1351. N0.270.

Weekly bulletin of women's organization, 1351. N0.275.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1351. No. 279.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1351. No. 397.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1351. No. 423.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1351. No. 408.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1355. No. 459.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1355. N0. 460.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1355. No. 433.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1355. No. 432.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1355. No. 343.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1355. No. 441.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1355. No. 456.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1355. No. 447.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1355. No. 446.

Weekly Bulletin of Women's Organization, 1355. No. 470.

Resurrection of the workers, 30/1/2535, No. 11.

Documents

Organization of Documents and National Library of the Islamic Republic of Iran (SAKMA)
0037/275/000491.

Sakma, 275/0043/000491.

Sakma, 275/0052/000491.

Sakma, 293/04023/0010.

Sakma, 293/0011/040232.

Sakma, 293/040232/0035.

Museum and Documentation Center of Iran Oil Industry, file number 193704

349 Abstract

Latin books

Fallaci, Oriana, 1976. Interview with History, Translated by John Shepley, New York, Liveright.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

عملکرد اقتصادی - اجتماعی سازمان زنان ایران در قبال زنان کارگر از سال ۱۳۴۲-۱۳۵۵ش

شوکت افشاری*

میرهادی حسینی**

چکیده

محمدرضا شاه پهلوی بعد از کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ش پس از سرکوب احزاب چپ، اتحادیه‌های کارگری را کاملاً وابسته به دولت کرد که از سوی ساواک کنترل می‌شد. علاوه بر استفاده از ساواک، با اعطای امتیازات رفاهی به کارگران عملاً تبلیغات گروه‌های چپ را خنثی کرد. کارگران به خصوص زنان کارگر حتی در صورت مطالبه قانونی سرکوب و یا اخراج می‌شدند. سازمان زنان ایران که با شعار آگاه‌سازی اجتماعی و اقتصادی زنان شکل گرفت انتظار می‌رفت در زمینه کمک به زنان کارگر گام‌های مؤثری بردارد؛ اما به دلیل وابستگی به دولت استقلالی نداشت. پژوهش حاضر درصدد تبیین عملکرد سازمان زنان ایران در قبال زنان کارگر از سال ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۵ش است؛ بنابراین سؤال اصلی پژوهش حاضر به این ترتیب است: نقش و اقدامات سازمان زنان ایران در جهت بهبود شرایط زنان کارگر چگونه قابل تحلیل و ارزیابی است؟ مدعای مطروحه نیز این است که سازمان زنان ایران با وجود اقدامات اولیه در جهت کمک به آشناسازی زنان کارگر به حقوق خود و کمک به رفاه ایشان، چون در راستای سیاست‌گذاری دولت پهلوی تحت نظارت و کنترل قرار گرفته بود در عمل نتوانست در بهبود شرایط آنها مثر واقع شود. رویکرد پژوهش توصیفی-تحلیلی و داده‌ها به روش اسنادی و برپایه منابع کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

* دانشجوی دکترای تاریخ ایران بعد از اسلام، دانشگاه خوارزمی، تهران، afsharishokat@yahoo.com

** استادیار گروه آموزشی تاریخ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی (نویسنده مسئول)، hosseini@khu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۲۶، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۰۷

کلیدواژه‌ها: اقتصادی-اجتماعی، سازمان زنان ایران، محمدرضاشاه، زنان کارگر، اتحادیه کارگری.

۱. مقدمه

سازمان زنان ایران در ادامه سازمان‌هایی مانند کانون بانوان، جمعیت‌های زنان، شورای عالی زنان بود که از دوره پهلوی اول و در جهت آگاه‌سازی و احقاق حقوق زنان، توسط گروهی از زنان نخبه در سال ۱۳۴۳ش تأسیس شد؛ اما آنچه این سازمان را از سازمان‌های مستقل دوره‌های پیشین متمایز می‌کند، ارتباط تنگاتنگ آن با دستگاه دولت و خود شاه است. ریاست آن با خواهر شاه بود و مابقی اعضای آن از خانواده‌های متنفذ بودند که غالباً در جهت سیاست کلان کشور حرکت می‌کردند. اغلب، سازمان زنان ایران را در جهت خدمت و کمک به احقاق حقوق زنان معرفی می‌کنند؛ زیرا اقداماتی هم در جهت بهبود وضعیت زنان چه شاغل و خانه‌دار انجام می‌داد؛ با برگزاری کارگاه‌ها و سمینارها سعی شده بود زنان را با حوزه‌های بهداشت خانواده و حقوق خانواده و سوادآموزی و اشتغال آشنا کنند. سازمان زنان پس از تشکیل حزب رستاخیز پیش از گذشته به فعالیت‌های سیاسی روی آورد و روند عملکرد سازمان دیگر محدود به زنان کارگر نبود و شامل همه زنان از قشرهای مختلف بود تا ایشان را با حزب و چگونگی پیوستن به آن آشنا کند؛ از این‌رو در این پژوهش لاجرم به تغییر مشی سازمان زنان در جهت تجمیع زنان در حزب رستاخیز نیز اشاره شده است تا حاشیه رفتن فعالیت سازمان زنان در خصوص زنان کارگر نمود روشنی یابد.

پس از کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ش محمدرضاشاه پهلوی با بازیابی قدرت سیاسی خود، تمام فعالان سیاسی و احزاب را سرکوب نمود. وی سعی کرد با اجرای برخی اصلاحات نمادین در قبال طبقه رو به رشد کارگران، هر چه بیشتر دست جناح‌های چپ را از اتحادیه‌های کارگری کوتاه کند. در عوض شکل‌گیری اتحادیه‌های کارگری تحت نظارت و کنترل ساواک فزونی گرفت. اجرای اصلاحات ارضی بیش‌ازپیش بر تعداد کارگران شهری افزود. دولت با ایجاد سازمان‌ها و مراکزی وابسته و تحت کنترل به خود، سیستم نظارتی دقیقی در پیش گرفت. تغییر نقش سنتی زن به‌عنوان یکی از نمادهای مدرنیسم که از دوره رضاشاه آغاز شده بود به جد پس از سال ۱۳۴۲ش در دوره محمدرضاشاه دنبال شد و زنان به‌عنوان یکی از بازوان اقتصادی در جامعه مطرح شدند. زنان کارگر اغلب در صنایع و کارگاه‌های کوچک که نیاز به مهارت چندانی نداشت مشغول به کار شدند. با موج مهاجرت در سال ۱۳۴۲ش، زنان نیز به

همراه مردان وارد شهرهای بزرگ شده و برای کمک به هزینه‌های تحمیل شده زندگی بیش از گذشته جویای کار شدند. با وجود اینکه در سال‌های قبل، قانون کار تدوین شده و برابری دستمزد بین مردان و زنان را تصریح کرده بود اما خیلی کم این امر از سوی کارفرمایان رعایت می‌شد و زنان استمارشده با اندک حقوق و بدون امنیت شغلی که گاه با بارداری امکان اخراج وجود داشت، در جامعه فعالیت‌های اقتصادی خود را آغاز کرده بودند. با وجود فرمایشی بودن اتحادیه‌های کارگری عملاً اقدامی در جهت رفع تبعیض جنسیتی در مراکز تولیدی صورت نمی‌گرفت. در این بین تشکیل سازمان زنان نویدی بود که می‌توانست در جهت احقاق حقوق زنان گام مهمی برداشته شود. از مشکلات اصلی این پژوهش می‌توان به کمبود منابع دست اول که مرتبط با فعالیت کارگری زنان باشد، اشاره کرد. بنابراین پژوهش حاضر با بهره‌گیری از منابع خود سازمان زنان، منابع پژوهشی و اسناد و با رویکردی تحلیلی به بررسی این مهم می‌پردازد که نقش و اقدامات سازمان زنان ایران در جهت بهبود شرایط زنان کارگر چگونه قابل تحلیل و ارزیابی است؟ مدعای مطروح شده نیز این است که سازمان زنان ایران با وجود اقدامات اولیه در جهت کمک به آشناسازی زنان با حقوق خود و کمک به رفاه زنان کارگر، چون در راستای جهت‌گیری دولت پهلوی تحت نظارت و کنترل قرار گرفته بود در عمل نتوانست در بهبود شرایط زنان کارگر ایران مثر ثمر واقع شود.

۲. پیشینه پژوهش

در ارتباط با بررسی تاریخی سازمان زنان ایران منابع متعددی وجود دارد که اغلب این منابع به چگونگی شکل‌گیری این سازمان، اعضا و شعبه‌های آن در شهرستان‌ها پرداخته‌اند و هیچ منبعی به‌طور مستقل اقدامات سازمان زنان ایران در خصوص زنان کارگر را مورد توجه و بررسی قرار نداده است. از جمله منابعی که توضیحات کاملی از چگونگی و ساختار این سازمان ارائه کردند از این قرارند: جنبش حقوق زنان در ایران/طغیان، افول و سرکوب/ از ۱۲۸۰ تا انقلاب ۵۷، اثر الیزه ساناساریان؛ سازمان زنان ایران اثر حمیرا رنجبر است که توصیفی دقیق از ساختار و اعضای این سازمان ارائه کرده است. اثر مهم و قابل‌تأمل در این زمینه مقاله سازمان زنان ایران عصر پهلوی اثر محمدحسین حافظیان است که در بخشی از مقاله که به سازمان زنان اختصاص دارد، نگاه انتقادی به این سازمان داشته و وابستگی این سازمان را موردتوجه قرار داده است. آثار دیگری نیز در قالب رساله و مقاله تدوین شده که به‌صورت موردی فعالیت سازمان زنان ایران را در یک شهر خاص مورد بررسی قرار داده‌اند مانند رساله دکتری عصمت

بابادی با عنوان: بررسی عملکرد سازمان زنان در دوره پهلوی (مطالعه موردی فارس: ۱۳۴۵-۱۳۵۷)، مقاله عملکرد سازمان زنان؛ مطالعه موردی استان بوشهر (۱۳۴۷-۱۳۵۱) به قلم الهام ملک زاده، طیبه ادریسی و فاطمه حسین پور؛ رساله کارشناسی ارشد با عنوان بررسی عملکرد سازمان زنان استان کرمان با تکیه بر اسناد، اثر مینا پور امیری؛ رساله کارشناسی ارشد دیگر با عنوان سازمان زنان کردستان از تشکیل تا انحلال (۱۳۴۵-۱۳۵۷) اثر زهرا براتی است.

تفاوت پژوهش حاضر با سایر آثار ذکر شده در این است که با بررسی اسناد و بولتن هفتگی سازمان زنان و همچنین منابعی که خود سازمان منتشر می کرد، وضعیت اقتصادی و اجتماعی زنان کارگر بین سال های ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۵ش را از بُعد توجه سازمان زنان به مصائب و مشکلات زنان کارگر و اقدامات انجام شده در قبال این طبقه نوپا را مورد تحلیل و ارزیابی قرار دهد. این مقاله ابتدا اوضاع سیاسی ایران بعد از دهه ۱۳۳۰ش و سپس فعالیت اقتصادی زنان کارگر، اقدامات سازمان زنان در خصوص زنان کارگر را مورد بحث قرار خواهد داد.

۳. اوضاع سیاسی ایران بعد از دهه ۱۳۳۰ش

پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۰ش حکومت پهلوی به دنبال ثبات سیاسی ایجادشده در داخل کشور، چند برنامه توسعه را به اجرا گذاشت که تا دهه ۱۳۵۰ش ادامه داشت و در ایران نیز به مانند تمام کشورهای درحال توسعه برنامه های مدرنیزاسیون که شامل اجرای کلان پروژه های زیرساختی و سرمایه گذاری گسترده صنعتی بود اجرا شد (افخمی، ۱۳۸۱: ۳۵۸). سیاست های اقتصادی-سیاسی دولت به گسترش سریع شهرهای کوچک و بزرگ و فعالیت های شهری انجامید که به دنبال این امر مهاجرت گسترده ای از روستاها به سمت شهرها صورت گرفت و جمعیت شهرها به شدت افزایش یافت (مرکز آمار ایران، ۱۳۳۵: ۴۰). البته بهبود خدمات بهداشتی خود عاملی دیگر بر افزایش موالید و کاهش مرگ و میر بود (کاتوزیان، ۱۳۹۱: ۳۰۴). نرخ رشد جمعیت از سال ۴۲ تا ۵۷ با میانگین نرخ رشد سالانه ۲/۹ درصد، از ۲۳ به ۳۵ میلیون نفر رسید (مرکز آمار ایران، ۱۳۳۵: ۴۰).

رشد جمعیت شهرها و افزایش نیروی کار از اهداف بلند مدت محمدرضاشاه بود که با اصلاحات ارضی جمعیت بیکار روستایی بیش از گذشته به سمت شهرها سرازیر و جویای کار شدند (لیلاز، ۱۳۹۲: ۱۰۰). کارگران زن و مرد درصدد احقاق حقوق کارگری خود در چارچوب سیاسی جدید بودند اما دولت تمام راه های مطالبات کارگری را بسته و هر نوع حرکت اعتراضی را سرکوب می کرد.

محمدرضا شاه پهلوی پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ش قدرت تام را در اختیار داشته و تمام مخالفان را سرکوب و خفقان و نظارت دولتی را بیش از گذشته کرد. به قول امانت «بازگشت دیکتاتوری شاه پایان نافرجامی برای تجربه پرمخاطره سیاست مشارکتی در ایران بود» (امانت، ۱۴۰۰: ۶۲۹). به واقع می توان گفت که به جز دانشگاه عملاً هیچ جنبش سیاسی وجود نداشت (هریس، ۱۳۹۸: ۲۱۴). مهم ترین مشکل وی احزاب چپ بود که از طریق ایجاد اعتصاب ها و راهپیمایی ها در سال های گذشته آرامش سیاسی را بر هم زده بود؛ بنابراین محمدرضا شاه پهلوی پس از کودتای ۱۳۳۲ ش و با استفاده از ابزار سرکوب و جاسوسی جدیدی به نام ساواک که در سال ۱۳۳۶ ش تأسیس کرد به سرکوب کلیه احزاب علی الخصوص احزاب چپ پرداخت. البته در این میان تنها چپ های سوسیالیستی از سوی دولت تا حدودی حمایت می شدند به شرطی که آنها باید مخالف کمونیسم می بودند تا مخالف حضور آمریکا در امور داخلی ایران (متین، ۱۳۹۹: ۲۶۳).

دولت کوشید طبقه کارگر را با کمک ساواک و اتحادیه های کارگری دولتی کنترل کند. وجود اتحادیه در هر کارخانه مؤید این امر بود که ساواک می توانست کارگران را در محل کار تحت کنترل خود داشته باشد. عبدالمجید مجیدی در بخش از خاطرات خود، سیاسی شدن امور کارگری را فراتر از سندیکا و اتحادیه می داند و معتقد است که وزارت کار هم کاملاً سیاسی شده بود:

از نظر وزارت کار اشکالی که وجود داشت این بود که وزارت کار زیادی سیاسی شده بود و به مسایل فنی اش تقریباً نمی رسید... هم کارفرما ناراحت بودند یک مقدار هم سندیکاها، بیشتر به جای اینکه کار فنی و شغلی به حساب پرورشنال بکنند و تشکیلاتشان را قدرت بدهند بیشتر کارهای سیاسی می کرد... خود سندیکاها هم سندیکاها به حساب کاملاً حرفه ای و شغلی نبودند (لاجوردی، ۱۹۸۵، ج ۱۶، نوار ۱: ۲۸).

دخالت ساواک در امور کارگری فراگیر و رفت و آمد دایم به وزارت کار داشتند. نمایندگان کارگری که به دنبال مطالبات کارگری بودند توسط ساواک دستگیر می شدند (لاجوردی، ۱۹۸۵، ج ۱۶، نوار ۱: ۳؛ هالیدی، ۱۳۵۸: ۷۶) هرچند در موارد نادر برخی از این کارگران از طریق اتحادیه های فرمایشی به حقوقی که در چارچوب قانون اساسی بود دست می یافتند (فوران، ۱۳۹۰: ۴۹۳). با نگاهی به آمار اعتصاب های کارگری طی سال های ۱۳۳۲ تا ۱۳۳۶ ش به خوبی می توان دید که تعداد آنها از ۷۹ مورد اعتصاب در سال ۳۲ به ۳ مورد در سال ۳۶ کاهش داشته است. (آبراهامیان، ۱۳۸۶: ۳۸۳). برخی از منابع از هشت اعتصاب در شش ماه آخر سال ۱۳۳۶

خبر می دهند. شماری دیگر از اعتصاب‌ها توسط دولت در نطفه خفه شده و جنبه عملی پیدا نکردند (لاجوردی، ۱۳۶۹: ۳۶۷). اختلاف نظر منابع در مورد تعداد اعتصاب‌ها هر چه باشد، آنچه مسلم است افول اعتصاب‌های کارگری به دنبال ضعف اتحادیه‌ها و کنترل دولت بود.

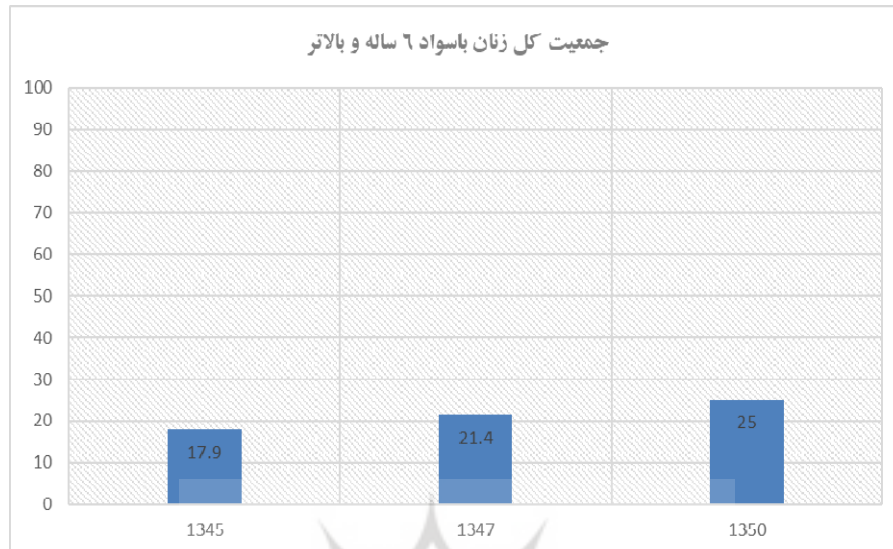
محمدرضا شاه برای پر کردن خلاء حاصل از نابودی جناح‌های چپ و نیز در جهت معرفی خود به عنوان یک مصلح اجتماعی، تمام ایده‌های چپ سوسیالیست را سرقت و در اصول پایه‌ای انقلاب سفید گنجانده: اصلاحات ارضی، حقوق سیاسی و اجتماعی برابر برای زنان، حمایت از کارگران و دهقانان، تشکیل سپاه دانش (متین، ۱۳۹۹: ۲۶۷). وی دولت را مصلح امور اموری کارگری معرفی می کرد و می گفت: «در ایران کارگر و دولت از هم جدا نیستند بلکه دولت به مقتضای سیاست کلی انقلابی که هدف آن حفظ منافع اکثریت است خود پشت سندیکاها ایستاده و مدافعه منافع حقه کارگران است» (پهلوی، ۱۳۴۵: ۱۰۴). شاه در اقدام بعدی با تأسیس حزب رستاخیز سیطره خود را بیش از پیش بر طبقه کارگر شهری و روستایی اعمال کرد. مقدم به درستی در این باره می نویسد: «در سال ۱۳۴۰ هنگامی که سازمان‌یابی مستقل کارگری ممنوع بود این نگرش به وجود آمد که کارگران صنعتی باید به شیوه مدنظر رژیم تشویق شوند» (والنتین مقدم، ۱۴۰۱: ۲۶). به طور کلی از سال ۴۲ تا ۵۷ سیاست کارگری دولت پهلوی این بود که اگر کارگران دور از سیاست بمانند و مطیع باشند دولت در جهت تأمین رفاه آنان اقداماتی انجام و مقررات رفاهی و اقتصادی قوانین کار را اجرا کند (حبیب زاده، ۱۳۸۷: ۵۵؛ لاجوردی، ۱۳۶۹: ۴۱۰). از آنجایی که بخشی از نیروهای کارگر را زنان تشکیل می دادند به نظر می رسد دولت برای کنترل مطالبات حقوقی این بخش از جمعیت هم تدابیری اندیشیده بود که در قالب تشکلهای زنانه سعی در تجمیع مطالبات و کنترل این بخش از جمعیت فعال اقتصادی داشته است.

۴. فعالیت اقتصادی زنان کارگر

ضروری است قبل از پرداختن به شکل گیری و عملکرد سازمان زنان ابتدا به ارزیابی فعالیت‌های اقتصادی زنان کارگر در سال‌های بعد از سال ۱۳۴۲ ش متمرکز شویم. با شکل گیری دولت مدرن و گسترش کارخانه‌ها و مراکز تولیدی در سطح کشور، زنان که به عنوان نیمی از جمعیت فعال می توانست در اقتصاد کشور ایفای نقش کند وارد عرصه‌های مختلف اقتصادی شدند. محمدرضا شاه پهلوی به دنبال همان سیاست پدر خود یعنی تغییر نقش اجتماعی زن، از هیچ فرصتی برای تشویق ایشان برای حضور در عرصه‌های مختلف اجتماعی غفلت نکرد

(بهرامی تاش، صالحی اصفهانی ۱۳۹۷: ۹۲)، امری که در ظاهر بسیار مترقیانه می‌نمود اما در خلا نبود قوانین حقوقی مدرن در عمل نابرابری حقوقی زنان در مقابل مردان در تمام عرصه‌ها را به دنبال داشت. زنان کارگر که از دوره‌ی رضاشاه در جامعه به عنوان یک بازوی اقتصادی مطرح شده بودند، در سال‌های پس از ۱۳۴۲ش، به دنبال برنامه‌های توسعه و عمران پنج‌گانه محمدرضاشاه و نیاز به نیروی انسانی بیشتر در کارخانه‌ها و مراکز خدماتی بر تعداد آنان افزوده شد. به دنبال سیل مهاجرت از روستاها به شهرها در سال ۱۳۴۳ش به صورت طبیعی، بخشی از این مهاجران، زنان بودند. بر طبق آمارگیری نمونه‌ای سال ۱۳۴۳ش حدود ۳۳ درصد از مهاجران زنان بودند. (اداره کل مطالعات، ۱۳۴۳: ۲۴۷۲) «زنانی که به همراه شوهرشان به شهر مهاجرت کرده بودند به صفوف کارکنان کم‌درآمد شهری پیوستند، آنان به عنوان خدمتکار یا در دیگر مشاغل کم‌درآمد کارکردند» (بهرامی تاش و صالحی اصفهانی، ۱۳۹۷: ۹۲). بعدها به عللی چون ناکافی بودن حقوق مرد خانواده، اجاره‌بهای منزل مسکونی، زنان وارد فعالیت‌های اقتصادی و یافتن شغل شدند. قابل پیش‌بینی بود که بیشتر زنان شاغل که از میزان سواد و تخصص بهره‌ای نبرده بودند در مشاغل نازل با دستمزدهای کم مشغول به کار می‌شدند (کار، ۱۳۷۸، ۱۱۷). از عریضه‌های موجود که زنان درخواست کار داشتند چنین برداشت می‌شود که اغلب بیسواد و یا کم سواد بوده و درصدد تصدی شغل‌هایی مثل خدمتکاری، رختشویی در منازل و بیمارستان‌ها مراکز خدماتی بودند (ساکما، ۲۹۳/۰۴۰۲۳۲/۰۰۱۰؛ ۲۹۳/۰۴۰۲۳۲/۰۰۱۱؛ ۲۹۳/۰۴۰۲۳۲/۰۰۳۵).

طبق سالنامه آماری سال ۱۳۵۳ میزان جمعیت کل زنان باسواد ۶ ساله و بالاتر در سال ۱۳۴۵ فقط ۱۷/۹ درصد، در سال ۱۳۴۷ فقط ۲۱/۴ درصد و در سال ۱۳۵۰ حدود ۲۵ درصد تخمین زده شده است (سالنامه آماری، ۱۳۵۳: ۷۷). آمار دقیقی از تعداد زنان کارگر در بخش رسمی و غیر رسمی و میزان سواد آنان در دست نیست. به قول کاتوزیان این فقدان آماری، عمدتاً برای جلوگیری از خجالت زدگی مقامات، فاقد جزئیات آماری است (کاتوزیان، ۱۳۹۱: ۳۰۴).

ایران به مانند سایر کشورهای توسعه نیافته رشد صنعتی محدودی داشت. رشد صنایع اغلب در بخش مونتاژ و یا تولید اجناس مصرفی برای بازار داخلی بود. «صنعت مونتاژ و تولید وسائط نقلیه، لوازم بادوام خانگی مدرن، تولید صابون، پودر رختشویی به وجود آمده، رشته‌های قدیمی مانند صنایع نساجی و مواد غذایی مدرنیزه شدند و تا حدودی گسترش یافت» (نعمانی، ۱۳۵۷: ۷). بیشترین فعالیت زنان کارگر در سال ۱۳۴۵ ش در زمینه ریسندگی، بافندگی، گیوه‌بافی، رنگرزی و قالی‌بافی، خانه‌داری و کارهای وابسته به آن، دوزندگی و کارهای مربوط به روی مبلمان دوزی، کارگران کشاورزی و نگهداری از حیوانات، منشیگری و مکاتبه، کارگران تولیدی، بسته‌بندی و برچسب‌زن، سرایداری و مستخدمین روزانه و نظافتچی بود (تورنر، ۱۳۵۱: ۱۱). البته چنین مشاغلی در سال‌های بعد نیز در اختیار زنان بود به گونه‌ای که کل شاغلین زن در بخش صنعت از ۵ درصد در مشاغل مرسوم کم‌درآمد صنعتی در سال ۱۳۴۵ ش به ۶۴ درصد در سال ۱۳۵۱ ش افزایش یافت (ساناساریان، ۱۳۸۴: ۱۵۱). طی یک برآوردی در سال ۱۳۵۴ حدود ۵۰۰ هزار زن در واحدهای تولیدی مانند نساجی، الکترونیک و مواد غذایی در کارخانه‌ها و واحدهای صنعتی مشغول به کار بودند (دفتر پژوهشگران کیهان، ۱۳۵۴: ۶).

زنان کارگر در بعد اقتصادی علاوه بر دستمزد کم و نابرابر با مردان با مشکلات عدیده‌ای دیگر نیز روبرو بودند که می‌توان به نداشتن بیمه، اخراج پس از بارداری، کار بیش از ۸ ساعت بدون اضافه‌کار اشاره کرد. هرچند در سال ۱۳۲۳ ش لایحه‌ای در جهت رفاه کارگران که حاصل فعالیت اتحادیه کارگری بود به این مضمون تصویب شده بود: «۸ ساعت کار روزانه در روز، دو

هفته مرخصی سالیانه از حقوق، ۶ هفته مرخصی برای زنان کارگر باردار، منع استفاده از کار کودکان کمتر از ۱۲ سال و تأمین بیمه‌های اجتماعی» (کیان، ۱۳۸۶: ۱۳). اما در عمل شمار اندکی از مراکز تولیدی و کارخانه‌ای مقید به رعایت این قوانین بودند و کارگران زن اغلب توسط کارفرمایان خود نادیده گرفته شده و اخراج می‌شدند؛ چراکه زنان کارگر نیروی مولد ارزان، جایگزین مردانی شده بودند که به دلیل پایین بودن دستمزد اعتراض و در نهایت اخراج می‌شدند. (بینا، بیتا: ۲۶)

۵. اقدامات سازمان زنان در خصوص زنان کارگر

یکی از نهادهای شبه دولتی رسمی زنان در ۱۳۴۲ش تحت عنوان «سازمان زنان» جایگزین «شورای عالی جمعیت زنان ایران» شد که خود این شورا از ادغام چندین شورا و سازمان شکل گرفته بود (احمدی خراسانی، اردلان، ۱۳۸۲: ۵۰۳). ساناساریان سیاست و عملکرد محمدرضاشاه در زمینه زنان را متفاوت از پدرش می‌داند. وی سیاست رضاشاه را اجبار و زور و سیاست پسر را همگرایی و تمرکز بخشی می‌داند از این رو قدرت محمدرضاشاه را از طریق این چهار مورد خلاصه می‌کند:

۱. کنترل میزان و ترکیب عناصر بخش‌های به لحاظ سیاسی تأثیرگذار جامعه ایران.
۲. بهره‌گیری از عملکرد بخش‌های به لحاظ سیاسی فعال و تأثیرگذار جامعه ایران، شامل نخبگان سیاسی.
۳. محدود ساختن ماهیت مطالبات عامه مردم که در روند سیاسی تبیین می‌شود.
۴. برآورده کردن حداکثر میزان آن مطالبات تبیین شده (ساناساریان، ۱۳۸۴: ۱۲۷-۱۲۶).

ناگفته پیداست شاه در پی ایجاد قدرت تامه خود تنها به سازمان‌هایی اجازه فعالیت می‌داد که در راستای اهداف تعریف‌شده وی باشد. با نگاهی به ساختار سازمان زنان ایران باید این مهم را تبیین کرد که در هرم قدرت این سازمان چه کسانی حضور داشتند؟ ارتباط این سازمان با دربار و خود شاه به چه صورتی بوده است؟ خط‌مشی تعیین‌شده در سازمان زنان تا چه مقدار همسو با اهداف تعیین‌شده قدرت تامه شاه بود و دولت چگونه از این ساختار در جهت اعمال قدرت خود استفاده می‌کرد.

سازمان زنان با تشکیل اولین مجمع عمومی زنان در تاریخ ۲۸ آبان ۱۳۴۵ش موجودیت خود را به ریاست اشرف پهلوی و نایب‌رئیزی فریده دیبا به طور رسمی اعلام کرد. اشرف پهلوی در نخستین اجلاس سازمان زنان خط‌مشی غیرسیاسی این سازمان را اعلام کرد: «سازمان

زنان ایران برای آنکه بهتر بتوانند به اجرای مقاصد خود پردازد تصمیم گرفته است جنبه کاملاً غیرسیاسی داشته و در امور سیاسی هیچ دخالتی نداشته باشد» (سازمان زنان، ۱۳۵۰: ۴۰). اهداف سازمان زنان بدون اشاره به هیچ نوع فعالیت سیاسی بدین شرح آمده بود: ۱. ترفیع مقام زن در ایران و ارتقا سطح فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی و آشنا کردن آنان به حقوق و تکالیف اجتماعی خود ۲. هماهنگ کردن فعالیت‌های دسته‌جمعی زنان در زمینه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی و مشارکت زنان در کوشش‌های عمومی در راه ترقی و تعالی اجتماعی ایران از طریق تعلیم و تربیت و مبارزه با بی‌سوادی و فعالیت‌های فرهنگی دیگر (سازمان زنان، ۱۳۵۰: ۴۱). علاوه بر رئیس و نایب‌رئیس اعضای افتخاری سازمان زنان اغلب از طبقات سیاسی و افراد متنفذ بودند (رنجبر، ۱۳۵۸: ۹۸). مهم‌ترین بخش این سازمان «کمیته عالی همکاری سازمان زنان» متشکل از ۱۱ نفر از جمله نخست‌وزیر، وزرای مختلف، نمایندگان سازمان برنامه‌بودجه، رادیو و تلویزیون، سازمان امور اداری و استخدامی، کمیته پیکار با بی‌سوادی و دبیر کل سازمان زنان بود (ساناساریان، ۱۳۸۴: ۱۳۰).

به نظر می‌رسد سازمان زنان در پیشبرد سیاست‌های مثبت در خصوص زنان در چارچوب سیاست‌های دولتی در آستانه ایفای نقشی مهم قرار گرفته بود. از این رو انتظار می‌رفت این سازمان با بیش از ۴۰۰ شعبه خود در سراسر کشور و به دلیل ارتباط با وزارتخانه‌های مهم اقداماتی در جهت بهبود وضعیت و شرایط اقتصادی و اجتماعی زنان کارگر به انجام رساند. البته انتظار حل مشکلات عمومی کارگران نظیر تهیه مسکن و توزیع نامتوازن درآمد که فقط مختص زنان نبود، در حیطه وظایف سازمان زنان قرار نمی‌گرفت. اما «آگاهی از مسائل اجتماعی و بهداشتی، پایین بودن میزان سواد و نداشتن آموزش حرفه‌ای از مشکلاتی است که سازمان زنان می‌تواند برای رفع آن موثر واقع شود» (سازمان زنان ایران، ۲۵۳۵: ۱۵). از اهداف سازمان زنان در زمینه اشتغال زنان می‌توان به: «ایجاد مراکز کاریابی جهت بانوان، تهیه کار نیمه وقت جهت زنان باردار، تامین حقوق و بیمه اجتماعی جهت کارگران منازل» اشاره کرد (سازمان زنان، ۲۵۳۴: ۴۶-۴۵).

از این رو برای ارزیابی کارنامه این سازمان در جهت بهبود مولفه‌های رفاهی و اجتماعی و دستاوردهایی همچون ایجاد و تاسیس مهدکودک در سراسر کشور برای رفاه حال مادران شاغل، سوادآموزی و مهارت‌آموزی زنان کارگر همگام با نیاز صنایع جدید، رجوع به بولتن سازمان زنان که گزارشی از چگونگی فعالیت و برنامه‌های اجرا شده این سازمان است نشان می‌دهد تا قبل از ۱۳۵۳ش و تشکیل حزب رستاخیز که اهداف تعیین‌شده این سازمان را

سیاسی نمود، اقداماتی در زمینه‌ی آگاهی بخشی زنان کارگر و کمک به رفاه آن‌ها البته در چارچوب اتحادیه‌های دولتی انجام می‌شد.

۱.۵ تاسیس مهدکودک

سازمان زنان درصدد بود تا از طریق اصلاح قانون کار به زنان کارگر کمک کند. این سازمان مسئله تاسیس مهدکودک برای کارخانه‌هایی با بیش از ده زن کارگر که دارای کودک خردسال بودند را مطرح کرد (بنیاد مطالعات ایران، ۱۹۸۲: ۶۰). مادرانی شاغل که مهمترین مشکل و دغدغه آنها چگونگی نگهداری کودکان در غیاب ایشان بود، تاسیس موسسات رفاهی نظیر مهدکودک‌ها و شیرخوارگاه، کمک بزرگی بود.

تاسیس چنین مراکزی کارکردهای پیشین نهاد خانواده را بر عهده می‌گرفت و موجب می‌شد تا بسیاری از مسئولیت‌های خانگی از دوش زنان برداشته شود و زنان فرصت و امکان پذیرش نقش‌های تازه و تغییر نقش‌های جنسیتی گذشته را به دست آورند (زیبایی نژاد، ۱۳۸۸: ۱۷۸).

از سوی دیگر برخی از مادران که مجبور بودن کودکان شیرخوار خود را به محل کار ببرند، به لحاظ عدم بهداشت محیط کار، کودکان در گردوغبار و آلودگی محل، نزد مادر نگهداری می‌شدند (فقیه، ۱۳۴۱: ۳۴۴؛ کیان، ۱۳۵۹: ۲۰).

در اولین گام سازمان زنان ایران برای کمک به مادران شاغل کارگر که درآمد چندانی نداشتند اقدام به تاسیس مهدکودک نمود که برخلاف مهدکودک‌های خصوصی هزینه‌ای از مادران کارگر دریافت نمی‌شد. مهدکودک‌های خصوصی در یک ماه تا بیست هزار ریال هزینه داشت و بسیاری از زنان توان پرداخت آن را نداشتند (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۴: شماره ۳۹۷، ۴-۵). تاسیس مهد کودک برای مادران کارگر در سال ۱۳۴۹ توسط انجمن ملی حمایت کودکان صورت گرفت. تعداد این مهدکودک‌ها دو باب بود که علاوه بر مادران کارگر، کودکان خانم‌های شاغل انجمن ملی کودکان نیز نگهداری می‌شد (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۳۴، ص ۲). در این مراکز برای کودکان پرونده‌های اجتماعی و پزشکی تشکیل می‌شد (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۷۰، ۶).

بخش رفاه خانواده سازمان زنان با دایر کردن مهدکودک‌های کوچک، از کودکان خردسال زنان کارگر نگهداری می‌کرد. برای نمونه هدف از تأسیس مهدکودک در شهر آذربایجان شرقی چنین بیان شده است: «نگاهداری کودکان ۳-۶ ساله زنان کارگر و شاغل به‌منظور تأمین رفاه

مادران می‌باشد و در این مورد سعی می‌گردد کودکان از میان خانواده‌های کم‌درآمد و پر اولاد به‌منظور کمک به اقتصاد خانواده و یا خانواده‌های بی‌سرپرست انتخاب گردند» (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۴۸، ۷). گویا در برخی از استان‌ها متناسب با بضاعت خانواده‌ها مبلغی از آنان اخذ می‌شد اما برای زنان کارگر نگهداری از کودکان رایگان بود (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۴۶-۴۴۷، ۶؛ بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۷۰، ۶).

در ابتدای امر چنین حرکتی بسیار چشم‌گیر بود اما مشکلات عدیده‌ای داشتند: نداشتن فضای کافی و بزرگ به تعداد کودکان، دور بودن مراکز مهدکودک از محل کار زنان کارگر و عدم مهارت آموزشی مربیان مهد. (البته بعدها مربیان مهد بخصوص در شهرستان‌ها به‌صورت دوره‌ای در تهران آموزش لازم را دیدند) (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۴۶-۴۴۷، ۷). موضوع دیگری که در مبحث تأسیس مهدکودک‌ها باید موردتوجه قرار گیرد، دلایل استقبال اندک زنان کارگر از مراکز مهدکودک است. این امر یا به علت دوری از محل کار کارگران و یا ناشناخته بودن این بخش از فعالیت سازمان زنان و یا ساعت کار مهدها که تا ۴ غروب بود است. از سوی دیگر جدول فراوانی توزیع مراکز مهدکودک در سراسر کشور حدود ۵ هزار مرکز در کل کشور را نشان می‌داد که نسبت به نیاز جامعه و تبلیغات سازمان بسیار محدود و اندک بود (رنجبر، ۱۳۸۵: ۱۱۲-۱۱۳). جدول زیر گزارش سالنامه سازمان زنان ایران است که نشان از کاهش تعداد مهدکودک‌ها در سال ۱۳۵۵ است (گزارش فعالیت‌های سازمان زنان ایران، ۲۵۳۵: ۹۲)

جدول فراوانی توزیع کل مراکز مهدکودک‌های سازمان زنان

محل جغرافیایی	سال	تعداد
استان‌ها	سال ۲۵۳۴	۹/۰۶۳
	نیمه اول سال ۲۵۳۵	۲/۹۷۸
تهران	سال ۲۵۳۴	۶۳۹
	نیمه اول سال ۲۵۳۵	۶۵۴
جمع	جمع سال ۲۵۳۴	۹/۷۰۲
	جمع نیمه اول سال ۲۵۳۵	۳/۶۳۲

حال باید دید نقش و هدف دولت در زمینه‌ی کمک به سازمان زنان به چه صورت بوده است. سانساریان درباره هزینه و بودجه سازمان بیان می‌کند که اغلب فعالیت‌ها داوطلبانه بوده و مابقی از طریق حق عضویت، برگزاری کلاس‌ها و هدایا تأمین می‌شده است (سانساریان، ۱۳۳: ۱۳۸۴). وی در ادامه به نقل از یکی از مقامات سازمان زنان علاقه دولت به برخی از حمایت‌های مالی از بخش‌های چون مهدکودک، مراکز تنظیم خانواده و سوادآموزی را ذکر می‌کند (سانساریان، ۱۳۸۴: ۱۳۴). تشکیل مهدکودک‌ها و حمایت مالی دولت از این نهاد جز این نمی‌تواند باشد که دولت هم درصدد معرفی خود به عنوان دولت رفاه بود که در جهت تسریع امور زنان کارگر به چنین امری مبادرت ورزیده و هم اینکه با دادن امکاناتی هرچند کوچک در کنار اتحادیه‌های کارگری وابسته به دولت درصدد کنترل کارگران زن عمل می‌کرد. اعضای مؤسس سازمان با توجه به وابستگی که به دربار داشتند کاملاً همسو با سیاست شاه عمل می‌کردند و کارایی لازم یک سازمان مستقل را نداشتند (رنجبر، ۱۳۸۵: ۱۳۱).

۲.۵ تألیف کتاب آموزش حقوقی

اقدام دیگری که سازمان درصدد انجام آن بود تألیف کتبی مناسب برای قشر کارگر و کشاورز بود که متناسب با لهجه محلی افراد باشد؛ اما در این زمینه نیز موفق نبود: «تألیف کتاب‌هایی که متناسب کارگران و کشاورزان باشد اما متأسفانه تاکنون تألیف نشده است» (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۱: شماره ۲۶۷، ۵). تنها کتاب «حقوق زن کارگر» در ۴۱ صفحه و به صورت مصور، جهت آگاه‌سازی زنان در زمینه حقوق خود در امر کارگری تدوین شد که پیش‌تر در قانون اساسی کشور درج شده بود این بار سازمان با زبانی ساده درصدد آموزش قانون کار به زنان کارگر کم‌سواد و بی‌سواد بود (سازمان زنان ایران، بیتا: ۲-۴۱). بسیاری از کارگران مراکز مختلف به علت ناآشنایی با این قوانین اخراج می‌شدند. از جمله این موارد که در اسناد بیشتر مشاهد می‌شود ترک خودسرانه کار به جای مرخصی سالانه بود که برگشت به کار آنها همراه با مشکلاتی بود و گاه اخراج دائم می‌شد (موزه و مرکز اسناد صنعت نفت ایران، پرونده شماره ۱۹۳۷۰۴). استفاده از مرخصی زایمان و دستمزد مساوی با مردان در برابر کار یکسان، منع کار شبانه برای کارگران زن... از جمله مواردی بود که در این کتاب گنجانده شده بود تا زنان کارگر هر چه بیشتر با حقوق قانونی خود آشنا شوند.

۳.۵ سواد آموزی زنان کارگر

سازمان زنان در سال ۱۳۵۱ش برنامه‌ای برای سوادآموزی زنان کارگر داشته است. کمیسیون فرعی مددکاری اجتماعی به نام «کارگر»، عهده‌دار رسیدگی به کارگران و بازدید از کارخانه و رسیدگی به شکایت آنها بود. همچنین این کمیسیون فرعی در مداوای کارگران بیمار زن و تهیه دارو نیز فعالیت می‌کرد. مددکاری اجتماعی با همکاری کمیسیون آموزش اقدام به تأسیس کلاس‌های سواد آموزی کرد. در یکی از گزارش‌های سازمان زنان شعبه اصفهان آمده است:

کمیسیون مددکاری اجتماعی با همکاری کمیسیون آموزش اقدام به تأسیس سه کلاس مبارزه با بی‌سوادی در دو کارخانه ریسباف و سوسن نموده و حقوق معلمین را از محل بودجه سازمان زنان تأمین می‌نماید. تعداد مجموع زنان کارگر در این دو کارخانه ۸۰ نفر است» (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۱: شماره ۲۷۵، ۳).

تشکیل ۴ کلاس پیکار با بی‌سوادی در کارخانه‌ها و رسیدگی به شکایت بانوان کارگر کارخانه زاینده‌رود از دیگر اقدامات بود (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۱: شماره ۲۷۹، ۵). در برخی از مراکز سازمان زنان هم برای مادران کارگر و هم کودکانشان کلاس سوادآموزی برگزار می‌شد (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۱: شماره ۲۷۰، ص ۲-۶). متأسفانه در سال‌های بعد امر سود آموزی چندان پیگیری نشد.

۴.۵ تربیت نیروی ماهر

اقتصاد ایران بین سال‌های ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۲ش گذار به اقتصاد سرمایه‌داری بود. «رونق ناشی از جهش تند درآمد نفتی به فرایند اقتصاد سرمایه‌داری شدت بخشید» (فوران، ۱۳۹۰: ۴۷۱). شاه درصد تولید اقلام موردنیاز مردم شهر بود. طبیعی بود که مراکز تولیدی بزرگ و صنایع بزرگ بیش‌ازپیش نیاز به نیروی ماهر کارگر و متخصص داشته باشد. محمدرضا شاه با تأکید بر تربیت نیروی متخصص در کتاب انقلاب سفید نوشته است: «اجتماع ما میباید در رشته‌های فن و درجات بالاتر از آن یک اجتماع کاملاً متخصص، در کارهای تولیدی عمومی یک اجتماع حداقل نیمه متخصص باشد تحقق این نظر مستلزم دگرگونی کامل اساس آموزش در مملکت است» (پهلوی، ۱۳۴۵: ۳۳). بنابراین سازمان زنان که در راستای اهداف شاه و برنامه‌های عمرانی وی عمل می‌کرد، تربیت نیروی ماهر و متخصص را در سر لوحه اقدامات خود قرار داد.

سازمان زنان یزد در جلسه‌ای لزوم مهارت‌آموزی برای افزایش درآمد و ارتقای شغلی زنان کارگر را مورد بررسی قرار می‌دهد و نتیجه می‌گیرد که از این طریق کمبود نیروی انسانی ماهر نیز جبران می‌شود (بولتن هفتگی سازمان زنان، سال ۱۳۵۴: شماره ۴۰۸، ۶). البته آموزش زنان همراه با مشکلاتی بود. مهناز افخمی دبیر کل سازمان زنان ایران توجه به زمینه‌های محلی و سکونت زنان و آموزش اغلب مشاغل زنانه در امر آموزش زنان را مطرح می‌کند. در ادامه تحلیل خود متذکر می‌شود که این مشاغل زنانه منجر به کسب درآمد نمی‌شد: «خیاطی، گل آرایی، آرایش، بافتنی و این جور چیزها که همه با حسن نیتی که وجود داشت، منجر به یافتن کاری که درآمدی داشته باشد نمی‌شد.» (بنیاد مطالعات ایران، بیتا: ۳۳)

سازمان زنان در صد تربیت نیروی متخصص و ماهر در مشاغل غیر زنانه شد. پس از تشکیل صندوق کارآموزی فنی و حرفه‌ای در دوره تصدی عبدالمجید مجیدی (لاجوردی، ۱۹۸۵، ج ۱۶، نوار ۱: ۲) با همکاری وزرات کار، زنان معرفی شده از سوی سازمان زنان، به مراکز آموزشی معرفی می‌شدند (رستاخیز ۲۵۳۵/۱/۳۰، شماره ۱۱: ۵۹).

سازمان زنان مشهد برای دوره‌های کارآموزی ۴ ماهه آموزشگاه حرفه‌ای وابسته به اداره کار، ۲۸ نفر از اعضای این سازمان نام‌نویسی کردند از بهمن ۵۴ شروع به تعلیم در رشته‌های فلزکاری، سیم‌کشی، صنعتی، نقشه‌کشی، نمودند. برای رفاه زنان، سازمان زنان مشهد وسیله ایاب ذهاب تأمین کرده است. پیشرفت این افراد بسیار سریع بوده و قرار شده است که در دوره آینده شبانه‌روزی حرفه‌ای در اختیار بانوان قرار گیرد و تعداد پذیرش هنجو به ۱۵۰ نفر افزایش یابد. (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۴: شماره ۴۲۳، ۸)

علاوه بر این در سایر شهرها نیز چنین آموزش‌های در زمینه برق‌کشی ساختمانی، تعمیر اتومبیل، بنایی، لوله‌کشی ساختمان به زنان داده می‌شد. (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۵۹-۴۶۰، ۴) از آنجایی که این سازمان اهداف دولت را به شکل شتاب‌زده در سازمان زنان پیاده می‌کرد؛ بدون مطالعه و برنامه‌ریزی چنین آموزش‌هایی داده می‌شد که به دلایل مختلف عرفی و سنتی و مذهبی، نبود فضای مناسب اجتماعی، زنان آموزش‌دیده نمی‌توانستند با این مشاغل وارد بازار کار شوند. (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۴۶-۴۴۷، ۱۰). افخمی یادآور می‌شود که در اوایل کار داوطلبی هم برای رشته نجاری و تعمیر وسایل الکترونیکی وجود نداشت (بنیاد مطالعات ایران، بیتا: ۳۳).

پس از تأسیس حزب رستاخیز تمام اقدامات سازمان زنان از قبیل دایر نمودن مهدکودک، سوادآموزی، تهیه کتابچه حقوقی زنان کارگر، تعلیم زنان در مشاغلی که به نظر می‌رسد مورد

نیاز کارخانه‌ها و مراکز تولیدی بود به یک‌باره در یک سکوت خبری و محتملاً مسکوت ماندن این اقدامات شد و در سال ۱۳۵۴ش مجمع عمومی این سازمان نیز اساسنامه‌اش را تغییر داد و در آن درج شد که این سازمان فعالانه وارد سیاست می‌شود (ساناساریان، ۱۳۸۴: ۱۳۴).

۶. سازمان زنان و حزب رستاخیز

حزب رستاخیز در اسفند ۱۳۵۳ش تشکیل شد که به دنبال آن «کلیه نمایندگان مجلس به عضویت حزب درآمدند. علاوه بر این یک سازمان زنان نیز بدان ضمیمه شد، برای سندیکاها و زیر نظارت دولت کنگره کارگران ترتیب یافت.» (آبراهامیان، ۱۳۸۶: ۴۰۵) فرد هالیدی می‌گوید: «در سال ۱۹۷۷ م (۱۳۵۵) پنج میلیون ایرانی به حزب رستاخیز پیوستند و در سراسر کشور کانون‌های محلی تأسیس شده است.» (هالیدی، ۱۳۸۵: ۴۵)

طبق بولتن‌های هفتگی سازمان زنان از سال ۱۳۵۴ش در سراسر شعبه‌های مختلف برنامه‌های منظمی در زمینه‌ی بزرگداشت حزب رستاخیز، چگونگی عضوگیری و تشویق زنان برای مشارکت برگزار شد (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۳۲، ۸). مهناز افخمی وزیر مشاور و دبیر کل سازمان زنان ایران در ۸ خرداد در جلسه‌ای به منظور بررسی مسائل تجهیز مشارکت زنان گفت:

با الهام از فرمایشات شاهنشاه آریامهر در مورد لزوم تجهیز و مشارکت سیاسی زنان به هر نحوه هر چه سریع‌تر و بخصوص شرکت فعالانه آن‌ها در انتخابات انجمن‌های دموکراتیک، سازمان زنان ایران فعالیت گسترده‌ای در زمینه تجهیز به منظور مشارکت سیاسی زنان در سراسر کشور آغاز کرده است و با کمک حزب رستاخیز به موفقیت‌های بزرگی دست یافته‌ایم (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۳۳، ۴).

وی در شماره ۴۴۸ بولتن هفتگی سازمان زنان از مشارکت این سازمان با حزب رستاخیز به کمک فرمانداری کل استان‌ها سخن می‌راند و مدعی است «در نتیجه این اقدامات تعداد ۶۸۳۵۳۸ نفر از زنان در کانون‌های حزبی متشکل شده و تعداد ۲۸۸۵ نفر داوطلب شرکت در انتخابات انجمن‌های دموکراتیک شده‌اند» (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۴۸، ۲).

در شهرهای سنج و آذربایجان غربی و فارس طی مراسمی در مورد چگونگی کانون‌ها، گسترش سازمان سیاسی حزب و مشارکت فعال زنان در این زمینه سخنرانی‌هایی انجام شد. در تاریخ ۱۸ اردیبهشت سال ۵۵ در کانون بانوان فارس خانم معرفت مسئول روابط عمومی سازمان زنان در دبیرستان دخترانه تخت جمشید و تعدادی از کارکنان آموزشی در مورد

عملکرد اقتصادی - اجتماعی سازمان زنان ... (شوکت افشاری و میرهادی حسینی) ۳۶۷

فعالیت‌های سیاسی زنان و نحوه صحیح انتخابات انجمن‌های دموکراتیک همچنین تشویق زنان به جلب مشارکت آنان سخنانی را ایراد کرد (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: ۳۴۳، ۳). در شماره‌ای از بولتن هفتگی سازمان زنان، از سخنرانی دو نماینده زن مجلس شورای ملی در مرکز سازمان زنان در تهران گزارشی وجود دارد که به تشویق هر چه بیشتر زنان برای شرکت فعالانه در انتخابات انجمن‌های دموکراتیک پرداختند (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۳۶، ۴).

سازمان زنان که چندی قبل اقدامات حداقلی در زمینه‌ی حقوق زنان کارگر و بهبود وضعیت و رفع تبعیض ایشان انجام می‌داد؛ اکنون به تشویق زنان کارگر برای مشارکت در حزب رستاخیز و عضویت آن اقدام کرده بود.

ناهید صانعی دبیر سازمان زنان استان اصفهان در اجتماع زنان کارگر کارخانه ریسباف که در محل مذکور تشکیل گردید، شرکت نمودند. وی طی سخنرانی حضور زنان در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی را بیش‌ازپیش ضروری خواند چراکه زنان ایران در سازندگی ایران نو، نقش اساسی دارند (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۴۱، ص ۷).

لازم به ذکر است که کارخانه ریسباف اصفهان یکی از مهم‌ترین کارخانه‌های نساجی در این سال‌هاست که بارها به دلایل متعدد با مشکلات اقتصادی مواجه و حتی در سال ۱۳۴۴ به مدت ۶ ماه تعطیل و کارگران اخراج شدند. پس از شروع فعالیت مجدد بر طبق آخرین آمار در سال ۱۳۴۹ حدود ۹۰ زن در این کارخانه مشغول به کار بودند. (رجائی، ۱۳۹۶: ۲۸۶-۲۸۷) بی‌شک زنان این کارخانه با مشکلات بزرگ‌تری از پیوستن به حزب رستاخیز دست و پنجه نرم می‌کردند.

به نظر می‌رسد سازمان زنان به‌قدری درگیر تبلیغ حزب رستاخیز بود و از اهداف اولیه خود خارج شده بود که افخمی در جلسه تشکیل شورای دبیران استان در محل سازمان زنان می‌گوید:

فعالیت شبانه‌روزی ما برای تجهیز سیاسی زنان و شرکت آن‌ها در انتخابات شاید تا حدودی ما را از خودمان غافل کرد ولی این نکته بسیار مهم است که سازمان زنان ایران تا تشکیلات مقتدر و کاردان نداشته باشد فعالیت‌هایش متزلزل خواهد شد (بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵: شماره ۴۵۶، ۶).

افخمی دلیل همکاری سازمان زنان و حزب رستاخیز را در جهت توانمند سازی زنان و جدی گرفتن زنان در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی بیان می‌کند «این در حالی بود که حزب رستاخیز هیچ علاقه‌ای به درگیر شدن با سازمان زنان را نداشت... ما برایشان اجنبی بودیم و

ارزش هایمان، تاکیدمان بر تصمیم گیری گروهی، حقوق مساوی برای همه، الویت رفاهی برایشان نامانوس بود (بنیاد مطالعات ایران، بیتا: ۱۳۴).

زنان فعال ایران با تشکیل سازمان زنان تبدیل به یکی از پروژه های کنترل شده دولت شده بودند. حتی قبل از تشکیل حزب رستاخیز و آغاز فعالیت های سیاسی آن، سازمان زنان هرسال ۱۷ دی ماه به بزرگداشت رضاشاه و اعطای حقوق اجتماعی به زنان در شهری مختلف می پرداختند. علاوه بر این در سال ۱۳۵۱ ش سازمان زنان کتابی به زبان ساده تحت عنوان (زن و قانون انتخابات) منتشر کرد که در آن توضیحاتی درباره انتخاب کردن و انتخاب شدن داده شده بود. این کتاب به انقلاب سفید شاه و حق رأی زنان پرداخته بود.

سازمان زنان ایران برای بالا بردن سطح دانش و آگاهی خواهران عزیز ایران با انتشار این کتابچه سعی دارد در حدود و قوانین موجود جامعه، زن ایرانی را با این موهبت عظیمی که نصیب او گردیده با احراز حقوق سیاسی در تعیین سرنوشت کشور خویش دخیل شده است... بدین گونه به دست رهبر خردمند و به یاری انقلابی ملی و اصیل، قانون انتخابات اصلاح شد (سازمان زنان ایران، ۱۳۵۱: ۴).

ساناساریان ارزیابی صحیحی از رویکرد شاه به سازمان زنان دارد. شاه این سازمان را برای نشان دادن چهره خود وی به عنوان مصلح امور زنان نیاز داشت (ساناساریان ۱۳۸۴: ۱۳۵). دیدگاه شاه درباره جایگاه زنان و حقوق برابر با مردان در مصاحبه با فالاجی کاملاً مشهود است که وی همچنان مردان را برتر از زنان می داند. (Fallaci, 1976: 206).

درست در حالی که شاه و سازمان زنان در یک تعامل سیاسی متقابل قرار گرفته بودند، زنان کارگر و طبقه پایین ایران درگیر مشکلات عدیده ای بودند و از طریق اختصاص بودجه می شد برنامه های مفیدی در جهت آگاهی زنان شاغل انجام داد، هزینه و بودجه صرف امور غیر ضروری می شد. در سال ۱۳۵۶ دولت ایران از طریق سازمان برای ایجاد مرکزی در ایران به نام مرکز آسیا و اقیانوسیه برای توسعه و زنان ۵۰۰ هزار دلار اهدا کرد این مرکز موظف بود تا از ادغام زنان در توسعه اجتماعی و اقتصادی کشورهای آسیا و اقیانوسیه حمایت کند» (ساناساریان، ۱۳۸۴: ۱۴۴).

در مقابل این اقدام نمایی یک نظرسنجی از زنان طبقه کارگر در صنایع، بیمارستان و کارخانه های قالی بافی شهرهای تهران، قزوین و کاشان به سرپرستی سازمان زنان انجام شد، میزان بی سوادی در میان این زنان ۳۵ درصد بود وقتی از آنان در مورد سازمان زنان سؤال شد بیش از ۷۵ درصد هیچ اطلاعی درباره نقش این سازمان نداشتند. بیشتر آن ها درباره این که

سازمان زنان در چه زمینه‌ای فعالیت می‌کند هیچ تصویری نداشتند. این مسئله برای سازمانی که مدعی بود هدف برنامه اصلی‌اش بهبود وضعیت زنان طبقات پایین است به‌راستی مأیوس‌کننده بود (ساناساریان، ۱۳۸۴: ۱۴۲-۱۴۳). سازمان زنان می‌توانست به طرق مختلف مانند مددکار اجتماعی سازمان و یا از طریق نفوذ در وزرات کار با زنان کارگر ارتباط گرفته ضمن شناخت مسائل و مشکلات آنان، آموزش حقوقی لازم را هم به آن‌ها بدهد. (ساکما، ۲۷۵/۰۰۰۴۹۱/۰۰۳۷؛ ۲۷۵/۰۰۰۴۹۱/۰۰۴۳) اما از آنجایی که مسئولان رده بالای سازمان اغلب از طبقه مرفه بودند، می‌توان گفت که هیچ شناختی از سختی کار زنان کارگر نداشتند. به دلیل عدم شناخت و درک زندگی یک زن کارگر مراسمی را برگزار می‌کردند که اصلاً دغدغه زن کارگر نبود؛ مثلاً برگزاری نمایشگاه صنایع دستی زنان که با هدف «پر کردن اوقات فراغت زنان کارگر در سراسر ایران هم‌زمان با برگزاری جشن‌های پنجاهمین سال سلطنت پرافتخار دودمان پهلوی» (ساکما، ۲۷۵/۰۰۰۴۹۱/۰۰۵۲) از سوی سازمان زنان ابلاغ شد. اینکه زنان کارگر چه مقدار اوقات فراغت در کنار مسئولیت‌های خانه‌داری و خستگی ناشی از انجام امور داخل خانه و بیرون داشتند خود جای تأمل دارد.

با این توصیف به نظر می‌رسد دستگاه دولتی با تبلیغاتی که از طریق سازمان زنان انجام می‌داد هم‌زمان خود را خیرخواه زنان کارگر معرفی می‌کرد که می‌توانست با جذب زنان کارگر با این سازمان و امداد صوری ایشان، نوع اختلاف نظر با موافقان اتحادیه‌های کارگری مستقل که قصد زیر سؤال بردن دولت را داشتند، ایجاد کند.

۷. نتیجه‌گیری

مناسبات سازمان زنان ایران با دولت پهلوی بر پایه قدرت امری دوسویه بود. دولت حدی از آزادی را به یک سازمان اعطا کرد و سازمان از دل این آزادی متناسب با قدرت وقت پیش رفت و دولت از توجه به مسائل زنان صاحب پرستیژ شد. دولت مدرنی که محمدرضاشاه پهلوی آن را در قالب ساختارها و نهادهای جدید شکل می‌داد، نقش مهمی در تغییر نقش سنتی زن داشت. ورود زن به عرصه اقتصاد در قالب یک کار برون خانگی که دستمزدی را در پی داشت، به دنبال آن مطالبات قانون کار را نیز مطرح کرد. اعتراض به کمی دستمزد و تبعیض‌های موجود همه زمینه را برای پیوستن زنان کارگر به‌سوی یک گروه و یا حزبی که درصد احقاق حقوق ایشان باشد فراهم کرده بود. مراکز تولیدی جدید و کارخانه‌ها بیش از گذشته نیاز به نیروی کار پیدا کرده بود. زنان به‌عنوان نیروی ارزان‌قیمت که می‌توانست جبران کمبود نیروی کار کند،

جذب این مراکز تولیدی و صنعتی شدند. اغلب زنان کارگر در این برهه تاریخی تخصص و مهارت لازم را نداشتند و در مشاغل رده پایین مورد استثمار کارفرمایان قرار می گرفتند. بعد از سرکوب اتحادیه‌ها و احزاب چپ در سال ۱۳۳۲، هیچ نهادی به‌غیر از خود دولت در جهت تأمین رفاه و مطالبات کارگری باقی نمانده بود. در این بین زنان کارگر شرایط به‌مراتب بدتر از مردان داشتند. شکل‌گیری سازمان زنان ایران می‌توانست در جهت آگاه‌سازی زنان کارگر از حقوق مدنی و اجتماعی خود گام مؤثری باشد. چنانچه اقدامات این سازمان چون سوادآموزی و مهارت‌آموزی زنان کارگر که در ابتدای فعالیت این سازمان کور سویی امیدی برای مطالبات زنان کارگر می‌توانست باشد؛ اندکی بعد سازمان زنان ایران خاصه بعد از تشکیل حزب رستاخیز به دلیل همسو بودن با سیاست‌های دولت اجازه و یا توانایی بیشتر امداد رساندن به این طبقه را نداشت؛ از سوی دیگر چون سیاست‌های اقتصادی دولت را دنبال می‌کرد بدون مطالعه در جهت آموزش زنان گام برداشت که در عمل زنان فرودست نتوانستند با مهارت‌هایی که سازمان زنان آموزش می‌داد، در کارهای فنی که نیاز روز جامعه بود، در اقتصاد جدید جایگاهی به دست آورند. بنابراین این سازمان در چارچوب قدرت حاکم باقی ماند و فعالیت‌های اجتماعی آن جایگزین اهداف سیاسی دولت شد. تجمیع زنان کارگر در راهپیمایی‌هایی که به حمایت از دولت صورت می‌گرفت آخرین ارتباط این سازمان با زنان کارگر شد.

پیوست‌ها

وزارت کار و امور اجتماعی

اداره کار و امور اجتماعی استان فارس

شماره: ۲۲۹۹
تاریخ: ۱۳۸۷/۶/۷
پیوست:

استاندارداری محترم استان فارس

عطف بنامه شماره ۲۷۵۵ مورخ ۱۳۸۷/۴/۲۸ ضمن اعاده عین معروضه بطوریکه استحضار کامل دارند در حال حاضر کارگاهها و مؤسسات خصوصی و ادارات دولتی به علت عدم نیاز از قبول کارگر و کارمند خودداری مینمایند مضافاً باینکه اکثر متقاضیان کارگران ساده و فاقد سواد و بعضاً از کار افتاده و مایل ب استخدام در ادارات دولتی و بیمارستانها میباشد بنابراین جرئیت مشخصات و احیاناً معرفی بکارگاهها برای این اداره اقدامی مقدور نیست لذا مشخصات کامل متقاضی در پرسشنامه نمونه ۴ و دفتر مربوطه ثبت گردید تا چنانچه کارفرمایان حوزه عمل مراجعه و از این اداره تقاضای کارگرفتنی و غیر فنی نمودند در صورت وجود شرایط لازم بنشانی وی اطلاع داده شود

رئیس اداره کار و امور اجتماعی استان فارس

۲۹۷۵
۱۳۸۷/۴/۱۰

5/1/50

[illegible]

1, FV & S

1255

ما القيم اقرا منه

1. 1000

المسك دد مق و فر مائید باتوجه

عیناً یاد آرد کل

ت ہر طبق مقررات رسیدگی لازم معمول واد نتیجه

به هر گروه استانی را مستحق سازید

استاندارد فارسی

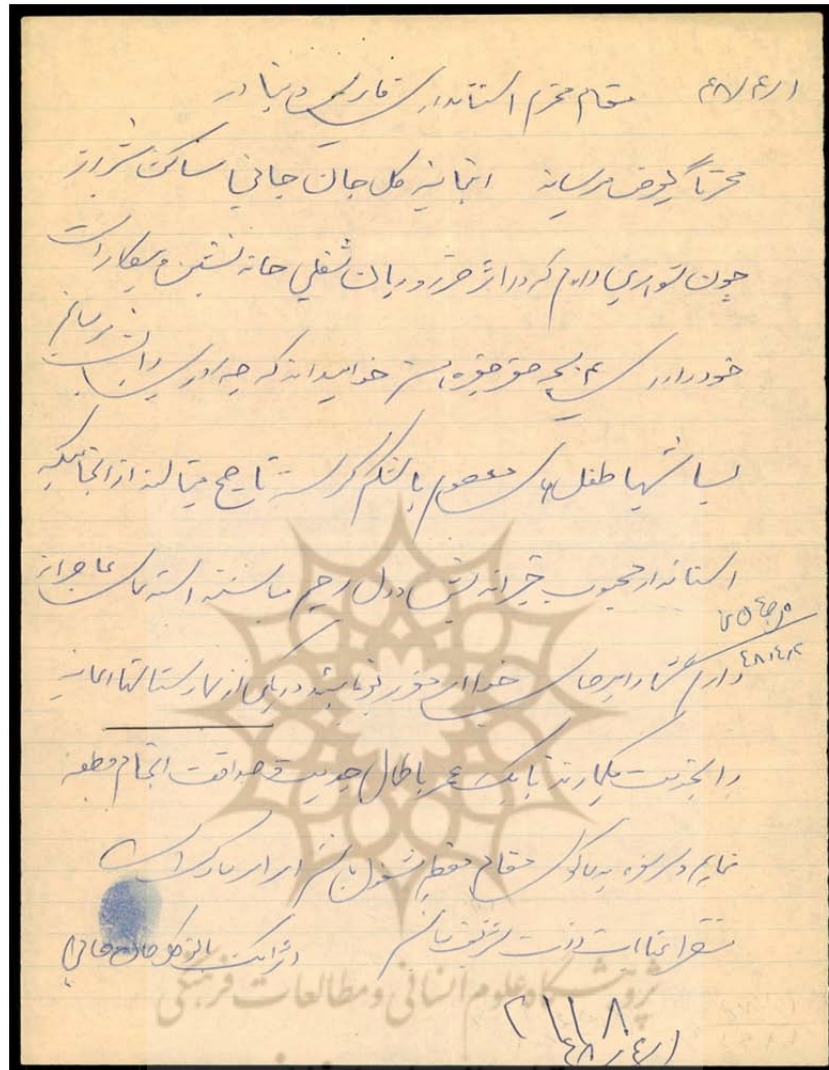
الحق

5599

518

1119

پرتال جامع علوم انسانی

۳۷۴ تحقیقات تاریخ اقتصادی ایران، سال ۱۳، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۳

شرکت ملی نفت ایران
اداره استخدام کارگران آبادان
برس خاتمه خدمت

شماره ۲/۵۵۵

اداره اوقات.....

کلاس و شماره ۵۵۲-۱

شماره ردیف ۱۹۲۷۰۴

محل صدور ۱۵۶۵

تاریخ تولد ۱۴۰۰

خدمت زیر پرچم X

منزل

تحصیلات

مزد روزانه

سابقه خدمت ۵۱

برای اداره محاسبات

خاتمه خدمت

فلات

رشت به: اداره مربوطه - کارگزینی - بایگانی - آمار کارگران

مقتصدی دایره اخراجی اداره امور کارگران

رشت به: اداره مربوطه - کارگزینی - بایگانی - آمار کارگران

مقتصدی دایره اخراجی اداره امور کارگران

پروژه گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

موزه و مرکز اسناد صنعت نفت ایران (پرونده شماره ۱۹۳۷۰۴)

۲۲/۱۹/۵

اداره آستان قدس رضوی

فاطمه - رضا - شعیب

ردیف ۱۹۳۷۰۴

ممنوع است آستان قدس رضوی آستان قدس رضوی
داریه + ستاره افراعت غیب طرلان در روضه
نعمت - سعید بنشنگ زودین دارد

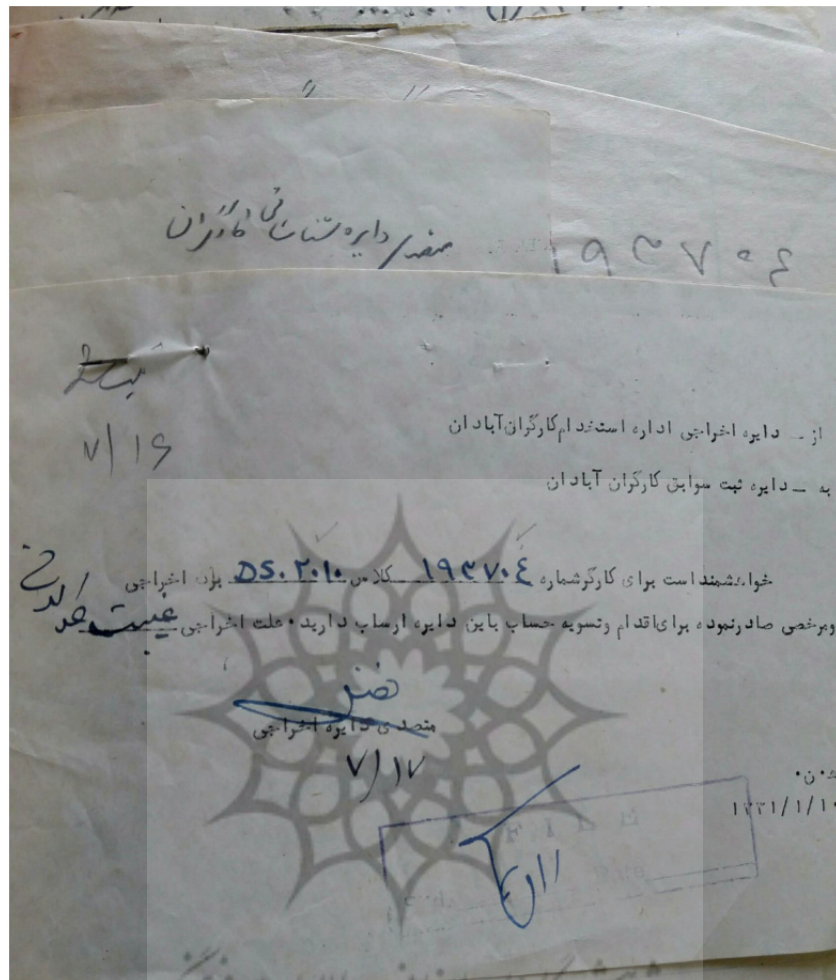
۲۴/۱/۵۲

۳۴۶۶۵

۳۲۵۷

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

موزه و مرکز اسناد صنعت نفت ایران (پرونده شماره ۱۹۴۷۰۴)

پرتال جامع علوم انسانی

سازمان زنان ایران

استان کرمان

شماره

تاریخ

پیوست

به سازمان زنان

از : اداره کل کار و امور اجتماعی کرمان

موضوع : دومین نمایشگاه کارهای دستی زنان کارگر

اداره کل تربیت بدنی و تفریحات سالم و وزارت کار و امور اجتماعی در نظر دارد به منظور ترویج امور هنری و برگردن اوقات فراغت زنان کارگر دومین نمایشگاه کارهای دستی زنان کارگر سراسر ایران را همزمان با برگزاری جشنهای پنجاهمین سال سلطنت پرافتخار و دودمان پهلوی در تهران برگزار نماید . خواهشمند است دستور فرمائید مراتب با یادآوری مطالب ذیل بهر نحو که مقتضی میدانید که با اطلاع کلیه کارگزاران علاقمند آن واحد رسانده شود

۱- نمایشگاه آثار زنان کارگر در رشته های گلدوزی و قلابدوزی میپذیرد .
توضیح : (گلدوزی میتواند روی لباس با انواع پارچه باشد)

۲- اندازه پارچه یا لباس نباید کمتر از ۴۰ × ۳۰ سانتیمتر باشد .

۳- شرکت کنندگان نماینده موضوع نمایشگاه حرفه آنان باشد .

۴- ذکر نام خانوادگی در گوشه هر یک از آثار ضروری میباشد .

۵- تاریخ افتتاح نمایشگاه هفته آخر آبانماه بود بنابراین کارگران علاقمند به شرکت با پستی آثار خود را حداکثر تا تاریخ بیستم مهرماه جاری به این اداره کل تحویل نمایند .

۶- نمایشگاه در آخر آبانماه در نمایشگاه ششم بهمن وزارت کار و امور اجتماعی دائر خواهد بود .

نقانی ، خیابان ابو حامد تلفن ۴۹۷۷ - صندوق پستی ۱۶۸

سازمان زنان ایران

اسناد کرمان

شماره

تاریخ

پیوست

۱

شرح شغل مددکاران اجتماعی سازمان زنان ایران

مددکار اجتماعی: فردی است که با استفاده از فن حرفه مددکاری در جهت پیشبرد اهداف سازمان زنان با استفاده از روشهای مددکاری فردی، گروهی، جامعه‌ای، و در واحدهای تابعه سازمان زنان فعالیت می‌نماید و بموجب شرایط و امکانات و وظایف زیر را تحت نظر رئیس مربوطه انجام می‌دهد.

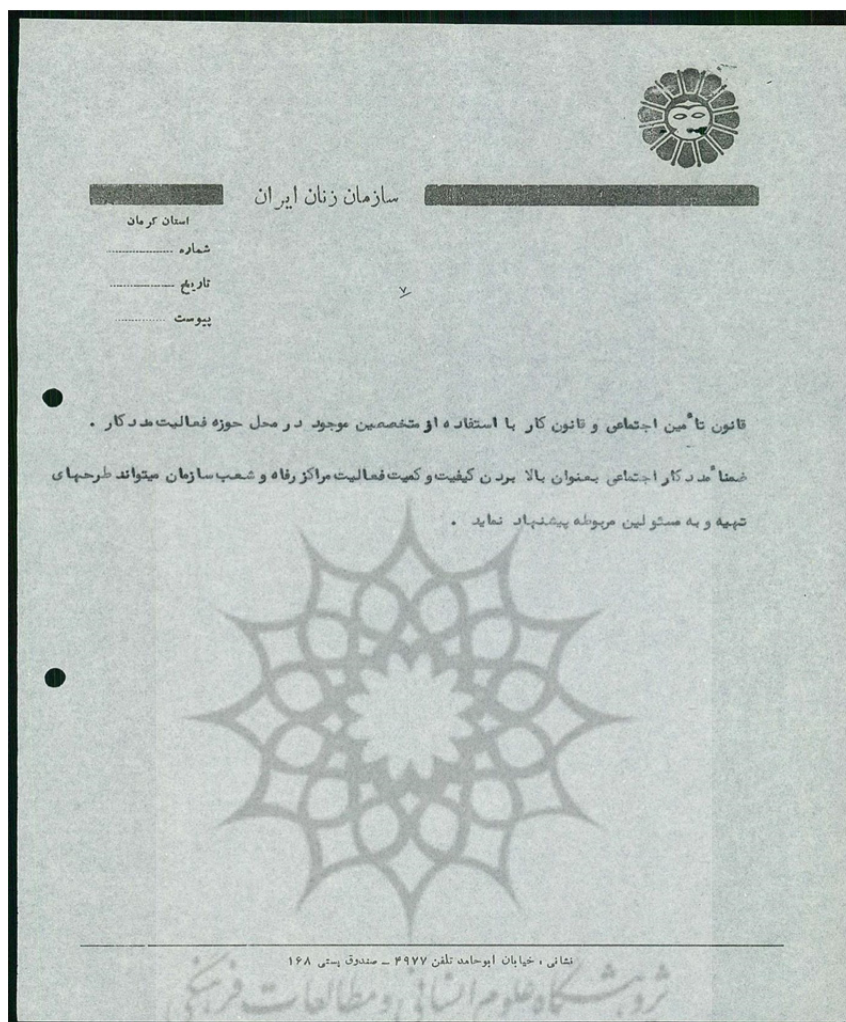
از آنجا که یکی از هدفهای سازمان زنان ایران اعتلای مقام زن و برقراری حقوق مساوی برای زنان و مردان است مددکار اجتماعی باید رسالت خود را در این زمینه سر لوحه خدمات خویش قرار دهد و بنا بر خصوصیات حرفه‌ای که میتواند افراد را تحت تأثیر قرار دهد باید بکوشد تا با استفاده از روشهای متنوع مددکاری با مراجعان به مراکز رفاه و شعب و زنان قلمرو فعالیت خویش کمکهای لازم را برای درک تبعیضات و نابرابری‌ها و شناخت مسایل و مشکلات خود و ایجاد خودیاری در آنان برای رفع آنها بنماید.

مددکار اجتماعی در مقابل رئیس مربوطه مسئولیت مستقیم اداری خواهد داشت و از نظر حرفه‌ای و فنی در مقابل مسئول امور مددکاری مسئولیت خواهد داشت.

مددکاری فردی

(- پذیرش مراجعان مراکز رفاه و شعب از طریق مطالعه (مصاحبه و در صورت لزوم بازدید منزل) - در باره

نشانی: خیابان ابو حامد تلفن ۴۹۷۷ - صندوق پستی ۱۶۸

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (۲۷۵/۰۰۰۴۹۱/۰۰۵۲)

کتاب نامه

کتب فارسی

- آبراهامیان، پروانه، (۱۳۸۶)، *ایران بین دو انقلاب از مشروطه تا انقلاب اسلامی*، ترجمه احمد گل محمدی، محمد ابراهیم فتاحی، تهران، نشر نی.
- افخمی، غلامرضا، (۱۳۸۱)، *توسعه در ایران ۱۳۲۰-۱۳۵۷*، خاطرات منوچهر گودرزی، خداداد فرمانفرمایان، عبدالمجید مجیدی، تهران، گام نو.

۳۸۰ تحقیقات تاریخ اقتصادی ایران، سال ۱۳، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۳

- امانت، عباس، (۱۴۰۰)، *تاریخ ایران مدرن*، ترجمه م. حافظ، بیجا، نشر فراگرد.
- احمدی خراسانی، نوشین، پروین اردلان، (۱۳۸۲)، *سناتور (فعالیت مهرانگیز منوچهریان بر بستر مبارزات حقوق زنان در ایران ۱۳۴۲-۱۳۵۷)*، تهران: توسعه.
- اداره کل مطالعات نیروی انسانی و آمار، (۱۳۴۳)، *مجموعه بررسی‌های مسائل انسانی*، تهران، وزارت کار و امور اجتماعی.
- الهی، سیروس، (۲۵۳۶)، *مطالعه تطبیقی وضع اقتصادی-اجتماعی زنان شاغل در شهرهای تهران، قزوین، کاشان، سازمان زنان ایران: دانشگاه ملی ایران.*
- بهرامی تاش، رکسانا، صالحی اصفهانی، هادی، (۱۳۹۷)، *اقتصادی سیاسی اشتغال زنان ایران ۱۳۵۷-۵۸*، ترجمه مهشید کریمایی، تهران، شیرازه.
- بینا، بیتا. *بیا ای رنجبده زن بزدا غبار قرن‌ها ستم*، دبیرخانه فرهنگی کنفدراسیون جهانی.
- بنیاد مطالعات ایران، بیتا، *جامعه دولت و جنیش زنان*، ویراستار غلامرضا افخمی.
- بنیاد مطالعات ایران برنامه تاریخ شفاهی، (۱۹۸۲)، *مصاحبه با مهناز افخمی*، مصاحبه کننده فرشته نورائی، واشنگتن دی سی، ۱۱ سپتامبر.
- پهلوی، محمدرضا شاه، (۱۳۴۵)، *انقلاب سفید*، تهران: چاپخانه بانک ملی.
- تورنرف، الیس، بی تا. *نظری بر وضع اشتغال زنان در ایران*، (۱۳۵۱)، وزارت کار و امور اجتماعی، نمونه‌گیری نیروی انسانی در سال ۱۳۴۸، بی جا.
- حبیب زاده، افشین، (۱۳۸۷)، *مشارکت سیاسی طبقه کارگر در ایران*، تهران، کویر.
- خاطرات مجید عبدالمجیدی، (۱۹۸۵)، *به کوشش حبیب لاجوردی*، جلد ۱۶، نوار شماره ۱.
- رجائی، عبدالمهدی، (۱۳۹۶)، *فراز و فرود صنعت نساجی در اصفهان*، اصفهان، سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان.
- رنجبر، حمیرا، (۱۳۸۵)، *سازمان زنان ایران*، تهران، موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- زیبایی نژاد، محمدرضا، (۱۳۸۸)، *هویت و نقش‌های جنسیتی*، تهران: مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری.
- ساناساریان، الیزه، (۱۳۸۴)، *جنبش حقوق زنان در ایران/طغیان، افول و سرکوب از ۱۲۸۰ تا انقلاب ۵۷*، ترجمه نوشین احمدی خراسانی، تهران، اختران.
- سالنامه آماری ۱۳۵۳، (۱۳۵۴)، سازمان برنامه و بودجه مرکز آمار ایران، تهران.
- سازمان زنان، (۱۳۵۱) *زن و قانون انتخابات*، تهران، سازمان زنان.
- سازمان زنان، (۲۵۳۵)، *گزارش فعالیت های سازمان زنان ایران*، نیمه دوم سال ۲۵۳۴ و نیمه اول ۲۵۳۵. تهران.
- سازمان زنان ایران (۱۳۵۴)، *اشتغال زنان در موضعهای تصمیم‌گیری در بخش‌های خصوصی و دولتی*، تهران: دفتر پژوهشگران کیهان.

سازمان زنان ایران، بیتا، حقوق زن کارگر، بیجا.

سازمان زنان ایران، گزارش فعالیت‌های سازمان زنان ایران، نیمه دوم سال ۲۵۳۴ و نیمه اول ۲۵۳۵. تهران.
فقیه، بانو، (۱۳۴۱)، «کوی‌های فقیرنشین جنوب شهر در سمینار بررسی مسائل اجتماعی شهر تهران
اردیبهشت ۱۳۴۱ تهران دانشکده ادبیات، انتشارات موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی.

فوران، جان، (۱۳۹۰)، مقاومت شکننده، ترجمه احمد تدین، تهران، رسا.

مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشوری سال ۲۵۳۵، (دی ماه ۲۵۳۵)، تهران، سازمان برنامه و بودجه.

محمد علی، کاتوزیان، (۱۳۹۱)، اقتصاد سیاسی ایران: از مشروطه تا پایان سلسله پهلوی، تهران: مرکز، چاپ
هجدهم.

کار، مهرانگیز، (۱۳۷۸)، زنان در بازار کار، ترجمه پروین رئیسی فرد، تهران، روشنگران و مطالعات زنان.

کیان، مهدی، (۱۳۸۶)، جنبش سندیکایی در ایران، بیجا.

کیان، مهدی، (۱۳۵۹)، بررسی علمی شرایط کار و زندگی کارگران نساجی در ایران، ترجمه غ.ن. جویا،
تهران: ابوریحان.

لاجوردی، حبیب، (۱۳۶۸)، اتحادیه‌های کارگری و خودکامگی در ایران، ترجمه ضیا صدقی، تهران: نشر نو.
لیلاز، سعید، (۱۳۹۲)، موج دوم، تجددسازی آمرانه در ایران، تاریخ برنامه عمرانی سوم تا پنجم، تهران، نیلوفر.
متین، افشین، (۱۳۹۹)، هم شرقی هم غربی، تاریخ روشنفکری مدرنیته ایرانی، ترجمه حسن فشارکی، تهران،
شیرازه.

مقدم، والتین، (۱۴۰۰)، توسعه صنعتی، فرهنگ و سیاست‌های طبقه‌ی کارگر؛ مطالعه موردی کارگران صنعتی
تبریز در انقلاب ایران، ترجمه عطا رشیدیانی مجله نقد اقتصاد سیاسی.

نعمانی، فرهاد، (۱۳۵۷)، طبقه کارگر ایران، تهران، همگام.

هالیدی، فرد، (۱۳۸۵)، دیکتاتوری و توسعه سرمایه‌داری در ایران، ترجمه فضل‌الله نیک‌آیین، تهران، امیرکبیر.
هریس، کوان، (۱۳۹۸)، انقلاب اجتماعی؛ سیاست و دولت رفاه در ایران، ترجمه محمد رضا فدایی، تهران:
شیرازه، چاپ دوم.

مجلات

بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۱. شماره ۲۶۷.

بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۱. شماره ۲۷۰.

بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۱. شماره ۲۷۵.

بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۱. شماره ۲۷۹.

بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۴. شماره ۳۹۷.

بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۴. شماره ۴۲۳.

۳۸۲ تحقیقات تاریخ اقتصادی ایران، سال ۱۳، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۳

بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۴. شماره ۴۰۸.
بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵. شماره ۴۵۹.
بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵. شماره ۴۶۰.
بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵. شماره ۴۳۳.
بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵. شماره ۴۳۲.
بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵. شماره ۳۴۳.
بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵. شماره ۴۴۱.
بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵. شماره ۴۵۶.
بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵. شماره ۴۴۷.
بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵. شماره ۴۴۶.
بولتن هفتگی سازمان زنان، ۱۳۵۵. شماره ۴۷۰.
رستاخیز کارگران، ۲۵۳۵/۱/۳۰، شماره ۱۱.

اسناد

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (ساکما) ۲۷۵/۰۰۰۴۹۱/۰۰۳۷.
ساکما، ۲۷۵/۰۰۰۴۹۱/۰۰۴۳.
ساکما، ۲۷۵/۰۰۰۴۹۱/۰۰۵۲.
ساکما، ۲۹۳/۰۴۰۲۳۲/۰۰۱۰.
ساکما، ۲۹۳/۰۴۰۲۳۲/۰۰۱۱.
ساکما، ۲۹۳/۰۴۰۲۳۲/۰۰۳۵.
موزه و مرکز اسناد صنعت نفت ایران، پرونده شماره ۱۹۳۷۰۴.

کتاب لاتین

Fallaci, Oriana, 1976. Interview with History, Translated by John Shepley, New York, Liverighat.